

Тема 1. Сутність політичного менеджменту

1. Поняття, особливості і функції політичного менеджменту
2. Різновиди політичного менеджменту
3. Об'єкт і предмет політичного менеджменту

Управління є важливим і невід'ємним чинником політичного життя суспільства. За його допомогою здійснюють координацію політичних, економічних і соціальних процесів у суспільстві, досягають конкретних цілей (завоювання довіри мас, перемога на виборах, розв'язання конфліктних ситуацій тощо). Управління соціальними системами (суспільством, соціальними інститутами, організаціями, групами) реалізується через системну, відокремлену, цілеспрямовану діяльність людей, які мають свої цілі та здатні створювати структури, ухвалювати рішення і впливати одні на одних. Такий тип управління робить соціальні системи відмінними від усіх інших, наділяє суб'єктивністю управлінські відносини, робить їх складнішими, залежними не тільки від системних вимог, а й від індивідуальних особливостей людей, залучених в управлінський процес.

Менеджмент як основний різновид соціального управління модифікується відповідно до сфер суспільного життя і діяльності, реалізуючись як соціально-економічний менеджмент (матеріальне виробництво), соціально-культурний менеджмент (духовне виробництво) і соціально-політичний менеджмент (політичне життя).

Політичний менеджмент є одночасно як наукою, так і мистецтвом управління. Беручи за основу аналіз тенденцій політичного розвитку, він сприяє виробленню рекомендацій для політичного керівництва, реалізації управлінських рішень, проектуванню нових типів мислення, життєдіяльності соціальної організації.

1. Сутність, особливості і функції політичного менеджменту

Практика управління людськими ресурсами має давню історію. У рабовласницькі часи керівники на плантаціях стежили за правильністю виконання робіт, та це був нагляд, а не управління. За феодалізму, натурального господарства також існували керівники, помічники господаря, зусилля яких можна вважати одним із перших виявів управління, оскільки вони мали змогу маневрувати, могли змінити вид робіт, використати заохочення або покарання, знизити податок (правда, лише за рахунок підвищення податку для інших).

Це було примітивне, але все ж таки управління. Та навіть у ранніх суспільствах правителі змушені були дбати про підвищення свого авторитету, посилення впливу на маси, а групи і клани, які конкурували між собою, завжди пугали

шляхи ефективного впливу на своїх вождів, королів, імператорів. По-справжньому менеджмент почав розвиватися тільки з розвитком капіталізму.

Менеджмент (англ. *management* — керування, управління) — управління людськими ресурсами з метою досягнення значущих для суспільства, політичної, економічної або соціальної структури, окремих спільнот цілей; його здійснення пов'язане із впливом на окремих осіб, певні органи з використанням особливих інструментів і методів.

Сучасний менеджмент є процесом безперервних взаємопов'язаних дій (управлінських функцій): планування, організування, мотивування, контроль.

Планування передбачає формулювання цілей об'єкта управління та визначення способів їх досягнення. Воно дає змогу отримати уявлення про існуючий стан, напрями необхідного і ймовірного розвитку, найефективніші способи досягнення цілей. Організування стосується організаційної побудови об'єкта управління, його внутрішньої структурної ієрархії, конкретних завдань, повноважень і відповідальності підрозділів, окремих осіб. Мотивування використовують для створення і використання внутрішніх спонук до певної діяльності. Контроль полягає у перевірці виконання планів, відповідності їх цілям. Його результати використовуються для вироблення нових управлінських рішень та коригування раніше схвалених організаційних заходів. Усі ці функції реалізуються в системі політичного менеджменту.

Політичний менеджмент — особливий вид управління в політиці, наука і мистецтво аналізу тенденцій політичного розвитку, передбачення його наслідків, вироблення рекомендацій для політичного керівництва, забезпечення їх реалізації в політичній практиці.

Як система управління політичними процесами політичний менеджмент охоплює:

— маркетинговий аналіз кон'юнктури політичного ринку, створення відповідного іміджу «політичного товару» (організації, лідера, кандидата на виборах, політичної платформи);

— політичне забезпечення бізнесу;

— вивчення політичних і соціокультурних факторів, що впливають на ділову активність;

— зв'язок із громадськістю, професійне політичне лобіювання;

— оволодіння мистецтвом роботи з людьми, організаціями на основі морально-етичних цінностей суспільства.

Особливої актуальності політичний менеджмент набув у сучасному суспільстві, що пов'язано з такими чинниками:

1) зростання ролі мас у політичному житті суспільства. На зміну суспільствам, де все розв'язувалося аристократичною меншістю, керованість соціумом забезпечувалася передусім завдяки інертності широких мас, їх невтручанню у сферу політичної влади, прийшли суспільства, в яких маси перестали підкорюватися цій меншості, що змушувало переходити від прямого тиску на них до більш витончених, прихованих способів дії;

2) утвердження у свідомості багатьох людей цінностей лібералізму: свободи особистості, ідеологічного і політичного плюралізму, толерантності, рівності всіх перед законом, недопустимості втручання держави у приватне життя тощо. За таких умов для досягнення мети політичній еліті дедалі частіше доводиться вдаватися до непрямой дії на людей, дбати про такий вплив на їх мотиваційну структуру, який не суперечив би їх ціннісним орієнтаціям, підтримував відчуття свободи свого вибору, природності виконуваних ними дій;

3) демократизація суспільств. Становлення і розвиток правових держав різко звужували інституційні можливості для свавілля, застосування нелегітимних форм насильства з боку влади. Будучи обмеженими законом у своїх діях, державні посадовці, інші політичні діячі змушені були звертатися до теорії і практики політичного менеджменту для зміцнення свого авторитету, посилення впливу, реалізації своїх задумів і рішень;

4) запровадження загального виборчого права. Масами людей, від волевиявлення яких залежали результати на виборах кандидата, потрібно було управляти настільки непомітно, щоб у кожної людини, що прийшла на виборчу дільницю, завжди зберігалася відчуття вільного, самостійного її вибору;

5) перетворення політичних партій і громадських організацій, груп інтересів на самостійних суб'єктів, що прагнуть відігравати активну роль на політичній арені. Як правило, вони, на відміну від держави, позбавлені права на створення загальнообов'язкових норм, застосування легітимного насильства, тому політичний менеджмент є для них єдиною можливою формою впливу на маси;

б) «емпірична революція» в соціальних науках. Піонером у прикладній соціології була Чиказька соціологічна нікола, представники якої на основі поєднання теоретичних узагальнень з емпіричними дослідженнями розробляли конкретні програми вивчення соціальної спільноти щодо політичних подій, лідерів тощо.

Напрацювання Чиказької школи переконали політиків у практичній значущості опитувань громадської думки. Першим її використав для вимірювання своєї популярності серед американців президент Ф. Рузвельт. Тоді почали залучати вчених до участі в політичних кампаніях.

У ХХ ст. відбулися серйозні зміни в психологічній науці, яка прагнула пояснити поведінку людей, намагалася знайти механізми соціального впливу, мотивації політичної дії, проникнути в таємниці пізнання людиною навколишнього світу, а головне — застосувати ці знання на практиці. Розвиток

психологічного консультування, що полягає в наданні допомоги людям при розв'язанні їх осо-бистісних проблем, засвідчив широкі можливості ефективного застосування теоретичних знань у практичних цілях. Тому психологи-консультанти були першими професійними радниками політичних лідерів з проблем формування іміджу. Активно розвивалися науки про управління, зорієнтовані на дослідження управлінських процесів, пропонування конкретних моделей, технологій, практичних принципів досягнення управлінської мети.

Учені, які досліджували соціальну реальність, намагалися поєднувати теоретичне знання із знанням конкретним, орієнтованим на розв'язання практичних завдань, у соціальних науках цей процес визначено як «емпірична революція». Її результатами вперше скористалися не політики, а підприємці, бізнесмени для ефективного просування товарів на ринку. Фінансування ними досліджень соціальної реальності сприяло професіоналізації цього напряму діяльності, формуванню справжніх фахівців.

Підвищення інтересу до політичного менеджменту в ХХ ст. також було зумовлене зрушенням простору силового розв'язання проблем у сфері політичних (владних) відносин, утвердженням цінностей і принципів правової держави, ідеологічного і політичного плюралізму, поваги прав меншин, свободи опозиції, толерантності. Обмеження дій вищих державних посадовців законом, проголошення непорушності прав і свобод особи, вихід на політичну арену партій і інших організацій, не наділених статусними ресурсами влади, вимагали перегляду способів досягнення політичної мети. Методи державного примусу, відвертого насильства, що активно використовували раніше, вже не відповідали новим реаліям. Ефективності політичного, у тому числі державного, управління необхідно було досягати, використовуючи інші засоби, які б забезпечували виконання політичних рішень без застосування репресивного механізму, санкцій.

Політичний менеджмент охоплює всю сукупність управлінських процесів, що виникають у політичних відносинах. *Основними видами управління в політиці є:*

а) управлінські відносини, що виникають між державними посадовцями, державними органами як суб'єктами управління і населенням або окремими його групами. Цей вид управління називають державним управлінням, оскільки його суб'єктом є держава, державні установи і посадовці. Важливим його сегментом є *державно-адміністративне управління* — управлінська діяльність, здійснювана органами виконавчої влади (урядом, міністерствами, відомствами та іншими держустановами).

Головна особливість державного управління полягає в тому, що воно спирається на *право «легітимного насильства»* — володіння суб'єктом управління владними повноваженнями, необхідними статусними ресурсами для

реалізації управлінських рішень. У сучасному суспільстві державне управління здійснюється переважно шляхом створення відповідними органами й установами норм, які мають деперсоналізований характер, й існують у формі законів та інших загальних нормативних актів. Державне управління є багаторівневим, складним, що зумовлено великою кількістю державних організацій та установ;

б) управлінські відносини всередині державних і політичних організацій з метою впорядкування, підвищення ефективності їх діяльності. Ці відносини обмежені рамками окремих організацій (державних установ, політичних партій та ін.), що за багатьма ознаками споріднює їх із менеджментом економічних організацій. Управління в державних установах і політичних організаціях також засноване на правах суб'єкта управління (керівництво державної установи, керівні органи партії) використовувати статусні ресурси, створювати загальнообов'язкові для представників певної організації норми;

в) управлінські відносини, за яких суб'єкт (політична організація, група тиску, державний діяч) не може спиратися на право «легітимного насильства» й особисті статусні ресурси для досягнення мети, впровадити в дію закон, розпорядження, що має обов'язковий характер, а тому змушений вдаватися до інших форм і методів дії щодо об'єкта управління. Цей вид управлінських відносин має назву політико-технологічне управління, або політичний менеджмент.

Політичний менеджмент дає змогу політичним акторам розв'язувати специфічні завдання: зміцнення авторитету державного або політичного діяча; створення привабливого образу державної установи, політичної партії, громадської організації або групи тиску; розширення кола прихильників тієї або іншої політичної програми, управлінського проекту; формування електоральних переваг населення; організація політичних союзів, блоків; вплив на політичних опонентів у політичних конфліктах; вплив на осіб, які ухвалюють державні рішення; мобілізація мас для політичної підтримки.

У сучасному суспільстві неможливо досягти значущих політичних результатів, якщо в щоденній практиці не розв'язувати хоча б частину цих завдань. Для їх реалізації суб'єкт управління не може скористатися владними повноваженнями, видати указ або прийняти закон, вдатися до примусу — він повинен спонукати до дії. Об'єкт управлінської дії в такому разі перебуває поза зоною статусного підпорядкування: він не зобов'язаний (згідно із законом, за своїм статусом) любити або ненавидіти політичного лідера; у кабінеті для таємного

голосування має право вільно обирати; може прилучитися до будь-якої дозволеної в країні політичної організації тощо.

2.Різновиди політичного менеджменту

Політичний менеджмент дає змогу розв'язувати різноманітні політичні проблеми. Спочатку ними займалися одні і ті самі особи, однак зростання ролі політичного менеджменту в сучасному політичному процесі зумовило диференціацію і професіоналізацію діяльності в цій сфері, вихід на арену фахівців із різних аспектів політико-технологічного управління. Виокремлення видів політичного менеджменту є досить умовним. На практиці одному й тому ж суб'єкту управління нерідко доводиться розв'язувати різні завдання, наприклад створювати зрозумілий для населення образ політичної організації, формувати імідж сильного, компетентного її лідера. Система політичного менеджменту має такі основні види:

1) іміджмейкінг (створення привабливого для широких мас іміджу, тобто образу державного, політичного діяча);

2) корпоративний політичний іміджмейкінг (формування в масовій свідомості позитивного образу державної установи, політичної організації, партії);

3) електоральні технології (системна організація передвиборної кампанії);

4) політичний брендинг (внесення у масову свідомість символів, значень, образів, здатних відповідно до цілей суб'єкта політико-технологічного управління об'єднувати людей або поділяти їх на конкурентні групи). Політичний бренд (символ, що викликає політичні емоції) дає змогу за допомогою одного слова, словосполучення, графічних символів формувати відповідне почуття належності людей до певної політичної групи, ставлення до її ролі в політично-му просторі. Головним сенсом політичного брендингу як виду політико-технологічного управління є формування політичної, соціальної ідентичності на користь суб'єкта управління;

5) технології політичних союзів (залучення до розв'язання завдань політичних союзників і опонентів);

6) технології регулювання і розв'язання політичних конфліктів (пошук шляхів і засобів зменшення політичного протистояння і політичної напруженості в суспільстві);

7) технології лобізму (тиск на органи влади, державних посадовців з метою ухвалення певних управлінських рішень);

8) етнополітичний менеджмент як складова єдиної системи правового й адміністративного регулювання міжетнічних відносин. У його структурі виокремлюють конкретні рівні впливу на етнополітичну сферу: стратегічний

(ухвалення загальнодержавних етнополітичних рішень), тактичний (розроблення конкретних методів, заходів, підходів та засобів реалізації ухвалених рішень), оперативний (реалізація державної етнополітики в регіонах, відстеження результатів виконання прийнятих рішень).

Кожен вид політичного менеджменту характеризується цілями, які може ставити перед собою суб'єкт політичного управління. Досягнення їх відбувається з використанням різних стратегій.

Взаємодія між видами політичного менеджменту можлива за наявності в їх основі загальних принципів організації управлінської взаємодії та технологічних прийомів досягнення мети, що потребує зусиль фахівців з різних галузей науки. Наприклад, у формуванні іміджу політика беруть участь учені-аналітики, психологи, візажисти, спічрайтери, PR-фахівці, організатори публічних акцій, рекламисти. Такий функціональний розподіл праці притаманний усім видам політичного менеджменту, оскільки складність управлінських завдань потребує виконання функціональних обов'язків на основі глибоких знань, умінь і навичок. Це стало передумовою класифікації політичного менеджменту за професійною ознакою, тобто виокремлення таких напрямів діяльності в політичному менеджменті: аналітичне забезпечення політичних кампаній; політична реклама; політичні PR; іміджмейкінг; спічрайтинг; організація і проведення масових політичних акцій.

Політична практика спричинює виникнення нових видів діяльності та відповідної професійної належності. Останнім часом активно функціонують у цій сфері ньюс-мейкери (створювачі подій, новин або інформаційних приводів), спін-доктори (організатор пропагандистської кампанії, спрямованої на зменшення ролі негативної для політичного діяча інформації) та ін.

3. Об'єкт і предмет політичного менеджменту

Політичний менеджмент як особливий вид управлінської взаємодії, що характеризується прагненням однієї сторони впливати на дії іншої без використання насильства, примусу, є стійким компонентом політичного життя будь-якого суспільства. Охоплені цим типом політичних відносин індивіди завжди додають його реальним формам і проявам особливих ознак, роблять його унікальним. Попри те, конкретні прояви політичного менеджменту, лобювання інтересів певних груп, формування іміджу політичних діячів тощо не спричинюють зникнення універсальних, типових, характерних для нього ознак.

Специфіка політичного менеджменту визначається особливими ознаками, які відрізняють його від інших відносин у суспільстві. Політологи вважають його прикладною політичною наукою, напрямом, у якому безпосередньо поєднується теорія і практика політичного життя. Соціологи вбачають у політичному управлінні особливу форму соціальної взаємодії. Психологи розглядають його як особливий випадок психологічної дії на особистість. Навіть новітні

управлінські науки стосуються його проблематики. Це доводить, що політичний менеджмент може бути комплексно вивчений тільки на основі методологічних підходів з використанням інструментарію багатьох дисциплін: політології, соціології, психології і теорії управління (менеджменту) та ін.

Політичний менеджмент як об'єкт дослідження охоплює все різноманіття управлінських відносин, *що* виявляється в конкретних діях, кроках його реальних учасників у певній країні або в певний період. Він потребує теоретичних і прикладних знань про цей управлінський процес, *що* дає змогу виробити практичні рекомендації з метою розв'язання конкретного управлінського завдання. Теоретичною основою політичного менеджменту є сукупність теоретичних концепцій, що пояснюють природу, специфіку цього типу відносин у політиці; практичною — навички, що реалізуються в управлінській практиці, вміння пізнавати, досліджувати, пояснювати конкретні ситуації. В управлінні неможливо абсолютизувати дію об'єктивних закономірностей у суспільному житті, оскільки це принижує роль свідомої діяльності людей, у т. ч. й управління. Водночас не слід розглядати суспільство як об'єкт всеохопного, тотального управління. З огляду на це предметом політичного менеджменту є: вивчення політичного управління як процесу, в якому реалізуються суб'єктно-об'єктні відносини, умов його виникнення, структур, чинників впливу, тенденцій розвитку, а також дослідження внутрі-особових процесів, що впливають на мотивацію і поведінку людей, залучених до політико-технологічного процесу, чинників, які спонукають людей до участі в цьому виді політичного управління, особливостей цієї взаємодії

